

Til Klima- og miljødepartementet

Høringsuttalelse til «NOU 2023: 25 Omstilling til lavutslipp – Veivalg for klimapolitikken mot 2050»

Det vises til informasjon publisert på departementets nettside 31.10 med frist til å uttale seg, og ovennevnte NOU innen 30.01.2024.

Innledning

Som en bransjeorganisasjon for tilnærmet alle norske bedrifter i slakte- og foredlingsbedrifter for kjøtt og egg, vil uttalelsen konsentrere seg om det som er særlig relevant for den verdikjeden bedriftene er en del av.

Både våre medlemsbedrifter og KLF er innforstått med, og motivert for, å arbeide for at Norge når klimamålene.

Generell kommentar

I mandatet står bla følgende:

«Hovudføremålet til utvalet er å gjere ei heilskapleg utgreiing av dei vegvala Noreg står overfor for å nå klimamålet i 2050, og vise korleis Noreg kan bli eit lågutsleppssamfunn i 2050, på ein mest mogleg kostnadseffektiv måte, med effektiv ressursbruk og eit konkurransedyktig næringsliv»

Lista for resultatet av utvalgets arbeid er med det satt meget høyt; å foreslå endringer, tiltak og løsninger med utgangspunkt i kunnskap, teknologi og forskning som er minst 27 år eldre enn når målene skal nås. I det ligger en betydelig fare i å foreta beslutninger i dag som om noen år kan vise seg å være unødvendige eller ineffektive.

I prosessen med produksjon og foredling av kjøtt og egg i Norge, kreves det en betydelig transportaktivitet til fôr, levende dyr, slakt og ferdigvarer. Og store mengder energi er nødvendig til varme- og kuldeproduksjon. Det er flere viktige forhold som driver dette fram, blant annet samfunnets interesse av:

- at landbruket kan utnytte tilgjengelig dyrket areal til mat- og fôrproduksjon
- å maksimere nasjonal matsikkerhet gjennom optimal produksjonsfordeling
- å sikre høyt nivå av mattrygghet for å trygge folkehelse og redusere matsvinnet
- å tilrettelegge for god dyrevelferd også på transportetappen til slakteriet.

Arbeidet i kjøtt- og fjørfesektoren med å frigjøre seg fra bruken av fossilt brennstoff, og andre innsatsfaktorer/produksjonsprosesser som avgir klimagasser, er i full gang. Dette arbeidet vil fortsette med samme ambisjon som for alle andre industrisektorer; netto-null utslipp i 2050.

MEN, verdikjeden for norsk mat står i en særstilling! Og fordi den er tuftet på tilgjengelig dyrkbar mark og langsiktige biologiske prosesser, vil beslutninger som i ettertid viser seg å være ukloke ha langsiktige, negative konsekvenser. Svekket evne til å dekke befolkningens behov for mat og proteiner kan i gitte situasjoner være fatal.

NOU'en tar ikke i tilstrekkelig grad inn over seg det faktum at «Matforsyning» er en tjenestetype som er oppført på Regjeringens «Liste over virksomheter med kritisk samfunnsfunksjon og nøkkelpersonell (oppdatert 22.12.2021)». Alle produksjonsleddene fra jord til bord i verdikjeden for norsk mat er omfattet av dette. I regjeringens 18-siders liste omtales nesten bare offentlig finansiert aktivitet. De tydeligste uttakene i tillegg til matforsyning, er drivstoff, transport samt tele/satellitt-tjenester.

I det videre arbeidet bør forventningene til framdrift og løsninger på klimautfordringene nyanseres mer for virksomheter med kritisk samfunnsfunksjon. Beslutningsgrunnlaget som benyttes for å gjøre endringer i matproduksjonssystemet, må ikke bare være riktig som en teoretisk tilnærming i en beregningsmodell. Løsningene må også være gjennomførbare i praksis hensyntatt både naturgitte forhold og individenes valgfrihet.

Konkret kommentarer til kapittel 7, Matsystemet

Jordbruksavtalen og internasjonale rammer

Det fremføres at $\frac{3}{4}$ av budsjettstøtten benyttes til melk- og kjøttproduksjon, mens resten går til blant annet grønt og ull. Framstillingen i dokumentet indikerer at Utvalget har hatt en intensjon om å tegne et så negativt bilde av melk- og kjøttproduksjon som mulig, også økonomisk sammenheng. Det kan eksemplifiseres med:

- Det faktum at $\frac{1}{3}$ av kjøttproduksjonen i Norge (over 100 000 tonn kylling og kalkun) ikke mottar produksjonstilskudd fra jordbruksavtalen, fremkommer ikke tydelig.
- At tilskudd til mange tusen mål gras ender opp i hobbybasert hestehold er ikke korrigert for.
- At for å produsere ull, må det faktisk være økonomi i saueholdet. Utvalget har valgt å legge all støtte til sauehold på kjøttet.
- En betydelig del av jordbruksavtalen er rettet mot tiltak for å oppnå ønskede samfunns-goder. Beiting for å vedlikeholde kulturlandskapet og setring er et par eksempler. At samfunnet betaler for tilleggsgoder som drøvtyggerne kan levere, blir det feil å tillegge kjøtt og egg som en subsidie.

I samme kapittel skriver utvalget:

Dagens system for å styre jordbruket i Norge bør videreutvikles slik at det i større grad stimulerer til omlegging til et lavutslippsjordbruk. Sektoren preges av mange mål, mange støtteordninger....

.... Samlet sett bør handelspolitikken, tollvern, subsidier, jordbruksavtalen og arealvernpris slik at virkemidlene støtter omstillingen til et jordbruk med lave klimagassutslipp uten at omstillingen nulles ut av import av mat med høyere klimaavtrykk.

Utvalget har imidlertid unnlatt å drøfte/problematisere rundt de begrensingene og mulighetene Norge har til å endre innretningen av støtteordningene i matproduksjonen og over jordbruksavtalen. Særlig forutsetningene i WTO-avtale, men også artikkel 19 i EØS-avtalen og Råk-løsningen, legger beskrankninger for gjennomføring av utvalgets endringsforslag. De bundne tollsatsene for produkter ut over melk og kjøtt er til dels svært svake. En slik drøfting av forslagene opp mot dette er avgjørende for at endringsforslag skal framstå realitetsorientert.

Om klimagassutslipp fra matvarer

Utvalget har unntaksdøra på gløtt for matproduksjon:

Utvalget legger til grunn at i et lavutslippssamfunn, hvor så å si alle utslipp er fjernet for godt, vil det fortsatt være utslipp knyttet til produksjon av mat. Det er ikke mulig å fjerne alle utslipp knyttet til biologiske prosesser fra produksjon av mat, men de kan reduseres ved å endre hvordan og hva som produseres.

Det er positivt at denne erkjennelsen er med i NOU'en. Men konsekvensene av erkjennelsene kommer for lite fram i matkapittelet.

Utvalget velger ikke å tydeliggjøre utslippsbehovene for å opprettholde matproduksjon under norske forhold, men bidrar i stedet til å utydeliggjøre disse:

- I kapittelet er det laget en god, visuell framstilling av klimagassutslippene ved produksjon av ulike matvarer som snitt fra 119 land. En framstilling utvalget vet er misvisende for norske forhold, og som framstår nokså løsrevet fra innholdet i kapittelet.
- At store deler av produksjonsarealene kun er egnet til gras eller andre fôrproduksjoner, «forsvinner» i mantra om at landbruket skal produsere andre produkter enn kjøtt og melk. NOU'en er ikke tydelig nok på at drøvtyggerne er helt avgjørende for å konvertere til menneskemat den biomassen som faktisk kan dyrkes på store deler av tilgjengelig areal.
- I omtalen av NNR skrives det at «...for første gang er også matens innvirkning på miljø vurdert». Det nevnes ikke i NOU'en at det arbeidet som forelå ble så vidt kraftig, faglig kritisert at norske myndigheter vil ta ikke hensyn til dette i sine råd.
- Selv om klimagassutslipp fra norske produksjoner vises i et diagram i kapittelet, omtales ikke Klimasmart Landbruk og Klimakalkulatoren. Arbeidet i Klimasmart Landbruk innebærer at i Norge, kan man om ønskelig, snart beregne faktisk klimautslipp per produsert enhet pr gård.
- Det repeteres i NOU'en at endringer i kostholdet, og spesielt kutt i forbruket av rødt kjøtt, er det som vil gi mest kutt i landbrukets klimautslipp når produksjonen tilpasses dette. Endret spisemønster må i stor grad erstattes av forbruk basert på import, typisk tofu, soya, nøtter, frukt, grønt mv. Å sammenligne produksjonsutslippene på gården av for eksempel norsk gris med nøtter produsert på en gård på et annet kontinent, forteller lite om det totale klimagassutslippet matvaren har generert fram til forbrukeren faktiske spiser produktet.

Avsluttende kommentar

Utvalget refererer til at gjennomsnittsalderen for norske bønder er høy, at det er utfordringer knyttet til rekruttering og at fellesgoder landbruket produserer kan forsvinne om landbruket trappes ned. Etter KLFs vurdering er det vesentlig mer som står på spill.

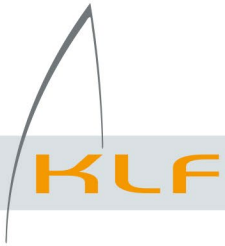
I norsk landbruk er det en sterk knytting mellom bosted og gårdsdrift. I tillegg er det ofte sterke bånd som knytter slekt til gårdsbruk. Den særnorske odelsloven har bidratt til dette. At husdyrproduksjonen opphører på gården, men at familien blir boende er derfor relativt vanlig. En konsekvens er at om lag halvparten av dyrket mark i Norge er allerede utleid. Beregninger viser at bare å skulle endre kostholdet i Norge iht NNR- forslaget, medfører at om lag 1/3 av dagens dyrket mark går ut av produksjon til matformål.

Beveger Norge seg dit, må det påregnes store strukturelle endringer i landbruksnæringen. Lite taler for at disse endringene vil resultere i en omfattende økning av frukt/grønt-produksjonen, men heller et tap av kompetanse; kompetanse om god utnyttelse av lokale arealer og godt husdyrhold. Forvitring av jordkvalitet, bygninger og produksjonsutstyr som er nødvendig for husdyrhold i Norge er den naturlige konsekvensen.

Nedbygging av landbruket og reduksjon av husdyrholdet kan med politiske signaler skjer raskt. Men det vil være veldig tidkrevende å bygge opp igjen når behovet er der! I en usikker verden kan inkonsistente endringer i matsystemet få dramatiske konsekvenser. Forsvarskommisjonens rapport er klar i sin beskjed dersom noen ønsker å gamble med matsikkerheten norsk landbruk gir den norske befolkning.

KLF forventer at norsk klimapolitikk og utforming av tiltak tar innover seg at klimagassutslippet fra husdyrproduksjon er sirkulær. Over tid bidrar den ikke til økt utslipp. Klimagassutslipp fra biomassen i husdyrproduksjonen er avhengig av langt flere faktorer enn antall dyr. Det jobbes systematisk med å ta ned utslippene både pr dyr og pr produsert enhet kjøtt og egg. Og vi ser resultatene kommer. Det finnes løsninger i dag også for hold av storfe innendørs der metan samles og kan inngå i andre, produksjoner. Det er noe parallelt med «karbonfangst- og lagring», men her kan utslippsproduktet inngå i andre, nyttige og nødvendige produksjoner i stedet for å lagres. Å fortsette å fremstille (spesielt) storfe som «klimaversting» uten å gå dypere inn i alternative produksjonsmåter, er derfor mangelfullt og misvisende. Utvalgets svake fokus på betydningen av drøvtyggenes evne til å omskape plantemateriale til menneskemat, ikke minst fra voksende mengder med planterester som økt frukt/grønt kosthold vil medføre, er faglig svakt.

Hvordan samfunnet ønsker å tilrettelegge for husdyrhold varierer over tid og av samfunnets behov. Det kan raskt komme tider der behovet for et betydelig husdyrhold er stort for å dekke mat- og proteinbehovet til den norske befolkning.

I den videre behandlingen av NOU, må ikke det beste bli det godes fiende. Klimaambisjoner og tiltak må ikke undergrave forutsetningene for en stor, ressurstilpasset, norsk husdyrproduksjon som drives av kompetente og motiverte bønder.

Bjørn-Ole Juul-Hansen
Adm. dir